

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1963-1964.

9 JUNI 1964.

Ontwerp van wet tot aanvulling van de artikelen 461 en 463 van het Strafwetboek.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR DE
JUSTITIE (1) UITGEBRACHT
DOOR DE H. **ORBAN**.

DAMES EN HEREN,

Het ontwerp van wet dat aan uw Commissie is voorgelegd, vindt zijn grond in een arrest van het Hof van Cassatie dd. 16 november 1959 (Pas. 1960, I, 325), waarbij ons oppergerechtshof een arrest van het Hof van beroep van Brussel dd. 3 april 1959 heeft vernietigd.

Het Hof van beroep had aangenomen dat er een wanbedrijf van diefstal kan zijn, zelfs wanneer de persoon die een zaak heeft weggenomen, daarbij de bedoeling had ze aan de eigenaar terug te geven.

Het Hof van Cassatie oordeelt dat deze uitlegging indruist tegen artikel 461 van het Strafwetboek.

Om tegen deze uitlegging in te gaan werd het aanvankelijk voorstel van de h. Charpentier en later het regeringsontwerp ingediend. Het ontwerp werd door de Kamer op 19 maart 1964 door alle aanwezige leden aangenomen.

*
**

(1) De volgende leden hebben aan de beraadslagingen van de Commissie deelgenomen :

De heren Rolin, voorzitter; Camby, Chot, De Baeck, Delmotte Maurice, Dulac, Hambye, Housiaux, Lagae, Ligot, Renquin en Orban, verslaggever.

R. A 6663.

Zie :

Gedr. St. van de Kamer van Volksvertegenwoordigers :

625 (Zitting 1962-1963) :

- 1 : Ontwerp van wet;
- 2 : Verslag.

Handelingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers :

18 en 19 maart 1964.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1963-1964.

9 JUIN 1964.

Projet de loi complétant les articles 461 et 463 du Code pénal.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE LA JUSTICE (1)
PAR M. **ORBAN**.

MESDAMES, MESSIEURS,

Le projet de loi soumis à l'examen de votre Commission est consécuteur à un arrêt de la Cour de Cassation rendu le 16 novembre 1959 (Pas. 1960, I, 325), par lequel notre juridiction suprême a cassé un arrêt de la Cour d'appel de Bruxelles du 3 avril 1959.

La Cour d'appel avait admis qu'il peut y avoir délit de vol même lorsque l'auteur de la soustraction a eu, en enlevant la chose, l'intention de la restituer à son propriétaire.

La Cour de Cassation estime que cette interprétation viole l'article 461 du Code pénal.

C'est pour aller à l'encontre de cette interprétation que la proposition initiale de M. Charpentier et, plus tard, le projet du Gouvernement ont été déposés. Ce projet fut voté par la Chambre des Représentants, le 19 mars 1964, à l'unanimité des membres présents.

*
**

(1) Les membres suivants ont participé aux délibérations de la Commission :

MM. Rolin, président; Camby, Chot, De Baeck, Delmotte Maurice, Dulac, Hambye, Housiaux, Lagae, Ligot, Renquin et Orban, rapporteur.

R. A 6663.

Voir :

Document de la Chambre des Représentants :

625 (Session de 1962-1963) :

- 1 : Projet de loi;
- 2 : Rapport.

Annales de la Chambre des Représentants :

18 et 19 mars 1964.

Artikel 461 van het Strafwetboek luidt als volgt :
« Hij die een zaak die hem niet toebehoort, bedrieglijk wegneemt, is schuldig aan diefstal ».

Het ontwerp wil met diefstal *gelijktstellen* het bedrieglijk wegnemen, om er een tijdelijk gebruik van te maken, van enig roerend voorwerp — het oorspronkelijke voorstel beoogde alleen de motorrijtuigen en de fietsen —, zelfs indien op het ogenblik waarop de zaak wordt weggenomen, de bedoeling aanwezig is om ze terug te geven.

Het komt er dus op aan of een aldus weggenomen zaak *bedrieglijk* is weggenomen. Met andere woorden, wat moet men, waar het om diefstal gaat, verstaan onder de factor bedrog die aan dit wanbedrijf ten grondslag ligt ?

Algemeen wordt aangenomen dat er geen diefstal is zolang er slechts een algemeen opzet aanwezig is, d.w.z. de wil tot het plegen van een daad waarvan men weet dat zij door de strafwet verboden is, maar dat het opzet het bijzondere karakter moet hebben dat de penalisten als bijzonder opzet aanduiden.

Anders gezegd, de dader moet de wil hebben gehad zich een onrechtmatige baat of een onrechtmatig voordeel te verschaffen (Nypels, Code pénal belge interprété, deel III, blz. 378).

Het schijnt echter wel dat een bijzonder opzet niet alleen gelegen is in de bedoeling om zich een onrechtmatige baat te verschaffen.

De dader handelt bedrieglijk — en er is bijzonder opzet — wanneer hij de zaak niet uit baatzucht heeft weggenomen maar uit haat of boosaardigheid en met de bedoeling een ander te schaden.

Om op dit punt verwarring te voorkomen had men, bij de besprekingen die hebben geleid tot de hervorming van het Strafwetboek van 1867, voorgesteld aan de tekst van 1810 het woord « kwaadwillig » toe te voegen.

Dit voorstel werd alleen verworpen om de vroegere tekst van het Strafwetboek te eerbiedigen (Nypels, loc. cit. blz. 340).

Er is derhalve een bedrieglijke bedoeling — een bijzonder opzet — *hetzij* wanneer de dader de bedoeling heeft zich een onrechtmatige baat te verschaffen, *hetzij* wanneer hij alleen handelt met de bedoeling om te schaden (RGDB, v^o Vol., n° 169 — Garraud, Traité de Droit pénal français, 2e uitg., deel V, n° 2101).

Maar als het waar is dat diefstal gekenmerkt wordt door het verlangen om zich een onrechtmatige baat te verschaffen, wat door de band overeenstemt met de bedoeling van degene die op bedrieglijke wijze de hand legt op andermans goed — en dit onverschillig of daarbij de bedoeling voorziet om het goed na gebruik aan de eigenaar terug te geven —, dan kan men zich afvragen of het Hof van Cassatie de wet juist heeft uitgelegd toen het besliste dat er geen sprake is van diefstal zodra bewezen is dat de bedoeling om het goed terug te geven « ab initio » bestond.

Dit valt te betwijfelen wanneer men deze passus van het bedoelde arrest leest : « Overwegende dat het Hof

Le texte de l'article 461 du Code pénal dit : « Qui-conque a soustrait frauduleusement une chose qui ne lui appartient pas, est coupable de vol. »

Le projet tend à *assimiler* au vol la soustraction frauduleuse, pour en faire un usage momentané, de tout objet mobilier — la proposition initiale visait seulement les véhicules à moteur ou les cycles —, même si cette soustraction s'accompagne, au moment où elle a lieu, de l'intention de restituer la chose.

La question revient donc à savoir si la chose ainsi soustraite l'a été *frauduleusement*. En d'autres termes, que faut-il entendre, s'agissant de vol, par l'élément de fraude qui est à la base de ce délit ?

Il est unanimement admis qu'il se suffit pas, pour qu'il y ait vol, du dol général, c'est-à-dire de la volonté de commettre une action qu'on sait être défendue par la loi pénale, mais le dol doit revêtir ce caractère particulier que les pénalistes qualifient de dol spécial.

Autrement dit, il faut que l'auteur de l'infraction ait voulu se procurer un bénéfice ou un avantage illégitime (Nypels, Code pénal belge interprété, t. III, p. 378).

Mais il semble bien que l'intention de se procurer un bénéfice illégitime ne soit pas seule à constituer le dol spécial.

L'auteur agit frauduleusement — et il y a dol spécial — s'il a commis la soustraction non plus par intérêt, mais par haine ou méchanceté et dans l'intention de nuire à autrui.

Pour éviter à cet égard toute équivoque, on avait, lors des discussions qui ont précédé la réforme du Code pénal de 1867, proposé d'ajouter au texte de 1810 le mot « méchamment ».

C'est uniquement pour respecter le texte antérieur du Code pénal que cette suggestion fut rejetée (Nypels, loc. cit. p. 340).

L'intention frauduleuse — le dol spécial — existe dès lors *soit* que l'auteur ait l'intention de se procurer un bénéfice illégitime, *soit* qu'il ait agi uniquement dans l'intention de nuire (RGDB, v^o Vol., n° 169 — Garraud, Traité de Droit pénal français, 2e éd., t. V, n° 2101).

Mais si c'est le désir de se procurer un bénéfice illégitime (qui correspond généralement à l'intention de celui qui se procure la chose appartenant à autrui de façon frauduleuse) qui caractérise et constitue le vol — et ce indépendamment de l'intention concomitante d'en opérer la restitution après usage —, on peut se demander si la Cour de Cassation, en décidant qu'il n'y a pas vol dès que l'intention « ab initio » de restituer est établie, a exactement interprété la loi.

Il est permis d'en douter lorsqu'on lit ce passage de l'arrêt en question : « Attendu que la Cour d'appel

van beroep verklaart dat er wanbedrijf van diefstal kan zijn, zelfs wanneer de persoon die de zaak heeft weggenomen, op het ogenblik van de wegneming de bedoeling had het onvreemde goed aan de eigenaar terug te geven, dat deze uitlegging een schending is van artikel 461 van het Strafwetboek » (Cas. 23 juli 1941, Pas. I, 313).

Het Hof van Cassatie schijnt dus wel van oordeel te zijn dat wat eerst « gebruiksdiefstal » werd genoemd — van welke term werd afgezien op advies van de Raad van State —, niet onder de toepassing van de strafwet valt, indien het niet in de bedoeling ligt om zich de weggenomen zaak definitief toe te eigenen.

Men zou kunnen staande houden dat, indien het arrest van het Hof van Brussel als diefstal wil bestraffen iedere wegneming met de bedoeling de zaak terug te geven, deze thesis te absoluut is en dat het Hof van Cassatie er daarom niet mee akkoord ging.

Een gebuur die, buiten weten van de eigenaar, een ladder van deze neemt om vruchten te plukken, pleegt natuurlijk geen diefstal, want hij denkt er geen ogenblik aan om zich dit voorwerp toe te eigenen noch zich ervan te bedienen « *animo domini* »; het is bij voorbeeld mogelijk dat hij meende met de stilzwijgende toestemming van de eigenaar te handelen (Faustin-Hélie, *Pratique criminelle*, 3e uitg., d. II, n° 865).

Maar anderzijds staat het ook vast dat een voorbijganger die met andermans wagen weggrijdt om die, al was het maar enkele uren, voor zijn genoegen te bezigen, er een gebruik van maakt dat uitsluitend toekomt aan de eigenaar; hij gebruikt hem « *animo domini* » aangezien hij handelt zoals alleen de eigenaar zou kunnen handelen; hij pleegt dus een diefstal, ook al is hij voornemens de wagen terug te geven.

In deze hypothese schijnt het verkieslijk de opvatting van Mr. Garçon aan te kleven, zoals uiteengezet in het verslag van de Kamer veeleer dan die welke het Hof van Cassatie huldigt.

Zo schijnt trouwens ook de rechtspraak van onze hoven en rechtbanken te zijn geweest vóór het arrest van 16 november 1959, zelfs indien men terwille van een zuiverder schakering de zienswijze deelt die door Trousse tot uitdrukking werd gebracht in de *Revue de Droit pénal*, 1960, blz. 396, nl. dat « het arrest van het Hof van Cassatie niet in tegenspraak is met de rechtspraak die in de omstandigheden van de zaak de wil ontdekt om « *animo domini* » over de wagen te beschikken ».

*
**

Het Franse Hof van Cassatie heeft in zijn arresten van 19 februari, 3 maart en 28 oktober 1959 verklaard dat er diefstal is zodra de toeëigening plaatsheeft onder zodanige omstandigheden dat de bedoeling eruit blijkt om zich, zij het tijdelijk, als eigenaar te gedragen.

De Nederlandse Hoge Raad heeft in zijn arrest van 10 december 1957 dezelfde opvatting geformuleerd (*Rép. Prat.*, v^o Vol, n°s 219 en 220).

Hieruit zou kunnen worden afgeleid dat er diefstal is, zodra wegneming en gebruik « *animo domini* » aanwezig zijn, zelfs indien de toeëigening louter tijdelijk

affirme qu'il peut y avoir délit de vol même lorsque l'auteur de la soustraction a eu en enlevant la chose, l'intention de la restituer à son propriétaire, que cette interprétation viole l'article 461 du C.P. » (Cas. 23 juillet 1941, Pas. I, 313).

Il semble donc bien que la Cour de Cassation estime que ce que l'on avait d'abord qualifié de « vol à usage » — terminologie abandonnée sur avis du Conseil d'Etat — ne tombe pas sous l'application de la loi pénale, à défaut d'intention de s'approprier la chose soustraite à titre définitif.

On pourrait soutenir que, si l'arrêt de la Cour de Bruxelles tend à réprimer comme vol toute soustraction qui est faite avec l'intention de restituer, pareille thèse est trop absolue et que c'est pour ce motif que la Cour de Cassation ne s'y est pas ralliée.

Le voisin qui, à l'insu du propriétaire, s'empare d'une échelle appartenant à celui-ci pour cueillir des fruits, ne commet évidemment pas un vol, car il n'a à aucun moment l'intention de s'approprier cet objet ni de s'en servir « *animo domini* »; il a pu croire notamment qu'il agissait avec l'assentiment tacite du propriétaire (Faustin-Hélie, *Pratique criminelle*, 3e éd., t. II, n° 865).

Mais il est certain, d'autre part, que le passant qui se rend maître d'une voiture appartenant à autrui, pour l'utiliser, ne fût-ce que pendant quelques heures, pour son agrément, en fait un usage réservé à son propriétaire; il en use « *animo domini* » puisqu'il agit comme seul le propriétaire pourrait agir; il commet donc un vol, même s'il avait l'intention de restituer.

Il semble préférable d'admettre, dans cette hypothèse, l'opinion de Mr. Garçon telle qu'elle a été exposée dans le rapport de la Chambre, plutôt que celle qui a été faite sienne par notre Cour de Cassation.

D'ailleurs, il semble bien que telle ait été la jurisprudence de nos cours et tribunaux jusqu'à l'arrêt du 16 novembre 1959, même si l'on admet, par souci de nuance, l'opinion exprimée par Trousse dans la *Revue de Droit pénal*, 1960, p. 396, que « l'arrêt de la Cour de Cassation ne contredit pas la jurisprudence qui découvre dans les circonstances de la cause la volonté de disposer de la voiture « *animo domini* ».

*
**

La Cour de Cassation de France a affirmé dans ses arrêts des 19 février, 3 mars et 28 octobre 1959 qu'il y a vol dès que l'appréhension a lieu dans des circonstances telles qu'elle révèle l'intention de se comporter, même momentanément, en propriétaire.

Le Hoge Raad des Pays-Bas en arrive à formuler dans son arrêt du 10 décembre 1957 la même opinion (*Rép. Prat.*, v^o Vol, n°s 219 et 220).

On pourrait en déduire que, dès qu'il y a soustraction et usage « *animo domini* », même si l'appropriation est purement momentanée, il y a vol, l'intention

is, waarbij het bedrieglijk voornemen kan worden afgeleid uit de omstandigheden, die altijd moeten worden beoordeeld door de rechter over de zaak zelf.

Uit een en ander zou ook kunnen worden geconcludeerd dat hiervoor geen wet nodig was.

Maar de rechtspraak van het Hof van Cassatie zou waarschijnlijk geen eind hebben gemaakt aan tegenstrijdige beslissingen en daarom is het nuttig, en zelfs noodzakelijk dat de wetgever duidelijk zijn standpunt bepaalt zodat de betwistingen ophouden.

Deze overweging is op zichzelf voldoende ter verantwoording van het ontwerp.

*
**

Wat de bewijslast betreft, dienen verschillende hypothesen onder ogen te worden gezien :

1. Indien de beklaagde vervolgd wordt op grond van artikel 461, 1ste lid, is de bewijslevering van alle bestanddelen van de diefstal ten laste van het openbaar ministerie. Het zal niet alleen de wegneming dienen te bewijzen doch tevens de afwezigheid van de bedoeling om het weggenomen goed terug te geven, indien de beklaagde zich daarop beroept.

2. Steunt de vervolging op artikel 461, 2° lid, dan volgt hieruit impliciet dat het openbaar ministerie aanneemt dat de beklaagde niet de bedoeling had zich de zaak voorgoed toe te eigenen en is de wegneming bewezen, dan zal zulks de toepassing van artikel 463, 2° lid, met zich brengen.

3. Het is te verwachten dat de beklaagde zich dikwijls in hoofdzaak te verantwoorden zal hebben over het wanbedrijf bedoeld in artikel 461, eerste lid, en subsidiair over het wanbedrijf bedoeld in artikel 461, tweede lid.

Wat betreft de tenlastelegging op grond van artikel 461, eerste lid, zal de beklaagde steeds een beroep kunnen doen op zijn bedoeling de weggenomen zaak terug te geven en dit bewijs of deze vermoedens moeten trouwens normaal voortvloeien uit de omstandigheden waarin het ten laste gelegde feit werd gepleegd.

Wij behoeven nauwelijks te beklemtonen, dat het bestaan van de bedoeling om de zaak terug te geven op het ogenblik zelf van de bedrieglijke wegneming bewezen of toegegeven zal moeten zijn voordat er grond bestaat tot toepassing van artikel 461, tweede lid.

*
**

Zonder alle overwegingen door uw verslaggever uiteengezet nopens de verschillende strekkingen van de rechtspraak volledig te onderschrijven, heeft uw Commissie het ontwerp van wet en dit verslag met algemene stemmen goedgekeurd.

De Verslaggever,
P.M. ORBAN.

De Voorzitter,
R. ROLIN.

frauduleuse pouvant se déduire des circonstances qui restent toujours soumises à l'appréciation du juge du fond.

On pourrait aussi en conclure qu'il n'était pas indispensable de légiférer en la matière.

Mais la jurisprudence de la Cour de Cassation n'aurait vraisemblablement pas mis un terme à des décisions contradictoires et ceci a rendu utile, sinon nécessaire, de la part du législateur, une prise de position nette qui mettra fin à toute discussion.

Cette considération à elle seule justifie le projet.

*
**

En ce qui concerne la charge de la preuve, il y a lieu de distinguer différentes hypothèses :

1. Si le prévenu est poursuivi en vertu de l'article 461, 1er alinéa, la preuve de tous les éléments qui constituent le vol incombe au ministère public. Outre la soustraction, il devra établir qu'il n'y a pas eu intention de restituer, si le prévenu en excipe.

2. S'il y a poursuite en vertu de l'article 461, 2° alinéa, il en résulte implicitement que le ministère public admet que le prévenu n'avait pas l'intention de s'approprier la chose à titre définitif et, la soustraction établie, ceci entraînera l'application de l'article 463, 2° alinéa.

3. On peut s'attendre à ce que, souvent, le prévenu ait à répondre en ordre principal du délit prévu à l'article 461, 1er alinéa, et subsidiairement de celui que vise l'article 461, 2° alinéa.

En ce qui concerne l'inculpation en vertu de l'article 461, 1er alinéa, le prévenu pourra toujours exciper de son intention de restituer la chose qu'il a soustraite, cette preuve ou ces présomptions devant d'ailleurs normalement résulter des circonstances qui ont accompagné le fait incriminé.

Il est à peine besoin de souligner que, pour qu'il y ait lieu à application de l'article 461, 2° alinéa, il faudra établir ou admettre l'existence de l'intention de restituer la chose au moment même de la soustraction délictueuse.

*
**

Sans souscrire intégralement à toutes les considérations exprimées par votre rapporteur au sujet des différentes tendances de la jurisprudence, votre Commission a adopté à l'unanimité le projet et le présent rapport.

Le Rapporteur,
P.M. ORBAN.

Le Président,
R. ROLIN.